Ekonomia — Wroclaw Economic Review 19/2 (2013)
Acta Universitatis Wratislaviensis
No 3535

Jolanta Żukowska
Uniwersytet Wrocławski

Zmiany międzynarodowych standardów sprawozdawczości finansowej w zakresie instrumentów finansowych odpowiedzią na kryzys finansowy

JEL Classification: M41

Keywords: financial instrument, fair value, amortised cost, the risk associated with financial instruments, limiting the financial crisis.

Abstract

Changes in the international financial reporting standards regarding financial instruments as an answer to the financial crisis

IAS 39 contains several requirements for the presentation of information regarding financial instruments. The regulations were complex and difficult to implement, and at the same time they did not emphasise the need to disclose the risk associated with financial instruments. The next standard, IFRS 7, includes not only the requirement to disclose credit risk, liquidity risk and market risk, but also the requirement to disclose the significance of financial instruments for the entity's financial position and performance, the nature and scope of risks resulting from financial instruments as well as how those risks are managed. The standard preceded the crisis and became an initial solution in reducing it.

The amendments to the IFRS 7 from 2009 were to ensure reliable valuation of financial instruments at fair value. From that moment on, the lowest level information determines the valuation of the instrument. If the data is unobservable, then the instrument is categorised in the lowest level.

The new IFRS 9 introduced several simplifications. The requirement to separate embedded derivatives from the basic financial instrument as well as the requirement to reclassify the instrument if the business model has not changed were both abandoned. The necessity for disclosure and evaluation of the risk associated with financial instruments as well as for the presentation of the ways this risk is managed remained. The hierarchy of valuation at fair value was also not changed.

All these activities are to help overcome the financial crisis as well as limit the possibility of such crises occuring in the future.

© for this edition by CNS

Wprowadzenie

Kryzys współczesnego systemu gospodarki rynkowej, w tym kryzys systemu finansowego, powoduje konieczność tworzenia unormowań regulujących i porządkujących kwestie dotyczące wyceny instrumentów finansowych i ich prezentacji w sprawozdaniach finansowych. Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości i Sprawozdawczości Finansowej wprowadziła liczne zmiany w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości i Międzynarodowych Standardach Sprawozdawczości Finansowej w zakresie instrumentów finansowych. Niektóre zmiany wyprzedziły kryzys finansowy, inne były konsekwencją dokonujących się zmian i zwiększającego się ryzyka obrotu instrumentami finansowymi.

Międzynarodowy Standard Rachunkowości 39

Międzynarodowy Standard Rachunkowości 39 — *Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena*, aktualizowany w 2000 r., wszedł w życie 1 stycznia 2001 r. Zgodnie z nim podmioty miały obowiązek ująć w bilansie wszystkie aktywa finansowe i zobowiązania finansowe, łącznie z instrumentami pochodnymi. Z dniem 1 stycznia 2005 r. wszedł w życie zmieniony MSR 39. Międzynarodowy Komitet Standardów Rachunkowości zaznaczył, że instrumenty finansowe należy początkowo wycenić w wartości godziwej. Wartość godziwa obejmuje niektóre koszty transakcji, takie jak opłaty, prowizje i podatki od obrotu papierami wartościowymi. Nie zalicza się do niej premii i dyskonta od instrumentów dłużnych, narzutów wewnętrznych czy kosztów przechowywania instrumentów. Należy przy tym podkreślić, że w innym standardzie — MSR 32 — zdefiniowano podstawowe pojęcia (instrumenty finansowe, składniki aktywów finansowych, zobowiązania finansowe, instrument kapitałowy)[1].

Instrumenty finansowe są to umowy, które powodują powstanie aktywów finansowych u jednej jednostki i zobowiązania finansowego lub instrumentu kapitałowego u drugiej jednostki. Typowymi przykładami instrumentów finansowych są środki pieniężne, środki *a vista*, depozyty, papiery komercyjne — krótkoterminowe skrypty dłużne imienne i na okaziciela — weksle, obligacje, należności z tytułu pożyczek, dłużne i kapitałowe papiery wartościowe z perspektywy zarówno posiadacza, jak i emitenta — inwestycje w jednostkach zależnych, stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięć, zobowiązania zabezpieczone hipoteką, umowy odkupu i pakiety sekurytyzowanych wierzytelności, instrumenty pochodne — w tym opcje, prawa, warranty, kontrakty terminowe, swapy itp.[2]

[1] A.A. Jaruga *et al.*, *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej — kluczowe zagadnienia i rozwiązania praktyczne*, Warszawa 2006, s. 50.

[2] Terminy zdefiniowane w MSR 32.

© for this edition by CNS

Zgodnie z MSR 39 instrument pochodny jest to instrument finansowy lub inny kontrakt spełniający trzy warunki:

— jego wartość zmienia się wraz ze zmianą określonej stopy procentowej, ceny instrumentu finansowego, ceny towaru, kursu walutowego, indeksu ceny lub stóp, ratingu kredytowego lub indeksu kredytowego czy też innej zmiennej przy założeniu, że w wypadku zmiennej niefinansowej zmienna ta nie jest specyficzna dla strony kontraktu;

— nie wymaga żadnej początkowej inwestycji netto lub wymaga początkowej inwestycji netto mniejszej niż dla innych rodzajów kontraktów, dla których oczekuje się podobnych reakcji na zmiany czynników rynkowych;

— jego rozliczenie nastąpi w przyszłości[3].

Aktywa finansowe dzieli się na cztery kategorie:

— udzielone przez jednostkę kredyty i wierzytelności własne nieprzeznaczone do obrotu;

— inne inwestycje przechowywane do terminu zapadalności, np. dłużne papiery wartościowe i akcje uprzywilejowane podlegające obowiązkowemu umorzeniu, które jednostka zamierza i jest w stanie utrzymać w posiadaniu (w razie sprzedaży inwestycji przechowywanych do terminu zapadalności standard nakazuje przeklasyfikować wszystkie pozostałe lokaty z tej kategorii do kategorii 4 „inwestycje z możliwością sprzedaży w roku bieżącym i dwóch kolejnych latach sprawozdawczych");

— aktywa finansowe przeznaczone do obrotu (nabyte w celu uzyskania zysku z tytułu krótkoterminowych wahań cen). Do tej kategorii zawsze zalicza się instrumenty pochodne, o ile nie są one oznaczone jako instrumenty zabezpieczające;

— aktywa finansowe z możliwością sprzedaży, obejmujące wszystkie składniki aktywów finansowych niezaliczone do pozostałych trzech kategorii. Obejmują one wszystkie inwestycje w instrumenty kapitałowe nieprzeznaczone do obrotu.

Według zamortyzowanego kosztu wycenia się:

— udzielone przez jednostkę kredyty i wierzytelności własne nieprzeznaczone do obrotu;

— inne inwestycje przechowywane do terminu zapadalności;

— aktywa finansowe przeznaczone do obrotu i aktywa finansowe z możliwością sprzedaży, których wartości godziwej nie można wiarygodnie wycenić (do tej kategorii należą niektóre nienotowane instrumenty kapitałowe, w stosunku do których inne metody oszacowania wartości godziwej byłyby nieodpowiednie lub nieprzydatne, a także niektóre instrumenty pochodne powiązane z takimi nienotowanymi instrumentami kapitałowymi i rozliczane przez ich dostarczenie).

[3] MSR 39, s. 456–457.

© for this edition by CNS

Zamortyzowany koszt składnika aktywów finansowych lub zobowiązania finansowego jest to kwota, w jakiej składnik aktywów finansowych lub zobowiązanie finansowe wycenia się w momencie początkowego ujęcia, pomniejszona o spłaty kapitału i umorzenie[4]. Skumulowana amortyzacja — umorzenie — ustalone jest przy zastosowaniu efektywnej stopy procentowej. Efektywna stopa procentowa jest to stopa, która dokładnie dyskontuje przyszłe pieniężne wpływy lub płatności dokonywane w oczekiwanym okresie do wygaśnięcia instrumentu finansowego, a w uzasadnionych przypadkach w okresie krótszym, do bilansowej wartości netto składnika aktywów lub zobowiązania finansowego.

Standard określa warunki pozwalające na stwierdzenie, kiedy kontrola nad danym składnikiem aktywów lub zobowiązaniem finansowym została przekazana stronie trzeciej, w związku z czym daną pozycję należy usunąć z bilansu.

W odniesieniu do aktywów i zobowiązań finansowych, których wycena podlega aktualizacji do wartości godziwej, jednostka powinna wybrać i konsekwentnie stosować jedno z następujących podejść:

— ujmować całą korektę w zysku lub stracie netto danego okresu,

— w zysku lub stracie netto danego okresu ujmować jedynie zmiany wartości godziwej aktywów i zobowiązań finansowych przeznaczonych do obrotu, wykazując w kapitale własnym zmiany wartości instrumentów nieprzeznaczonych do obrotu do czasu ich sprzedaży, kiedy to zrealizowany zysk lub strata wykazuje się w zysku lub stracie netto.

W pewnych okolicznościach dopuszcza się stosowanie rachunkowości instrumentów zabezpieczających (polegającej na symetrycznym ujmowaniu wpływu kompensowania na zysk lub stratę netto), pod warunkiem że relacja zabezpieczenia jest jasno zdefiniowana, wymierna i faktycznie ma miejsce.

W MSR 39 wyjaśniono, że instrument zabezpieczający jest to wyznaczony instrument pochodny lub inny składnik aktywów finansowych lub zobowiązanie finansowe, od których oczekuje się, że ich wartość godziwa lub wynikające z nich przepływy pieniężne skompensują zmiany wartości godziwej lub przepływów pieniężnych zabezpieczanej pozycji.

Natomiast pozycja zabezpieczana jest aktywem, zobowiązaniem, uprawdopodobnionym, przyszłym zobowiązaniem, wysoce prawdopodobną przyszłą inwestycją, która naraża jednostkę na ryzyko zmian wartości godziwej lub zmian przyszłych przepływów pieniężnych i została wyznaczona jako pozycja zabezpieczana[5].

Istnieją trzy rodzaje zabezpieczeń, do których stosuje się różne podejścia księgowe. Są to:

— zabezpieczenie wartości godziwej: zabezpieczenie przed zagrożeniem zmianami wartości godziwej ujętego składnika aktywów lub zobowiązania, które

[4] MSR 39, s. 458.

[5] MSR 39, par. 9.

© for this edition by CNS

przypisać można konkretnemu rodzajowi ryzyka i które mogłoby wpływać na rachunek zysków i strat;

— zabezpieczenie przepływów środków pieniężnych: zabezpieczenie przed zagrożeniem zmiennością przepływów pieniężnych, które przypisać można konkretnemu rodzajowi ryzyka związanego z instrumentem (część lub całość przyszłych płatności odsetkowych od zadłużenia o zmiennym oprocentowaniu);

— zabezpieczenie inwestycji netto w podmiocie zagranicznym[6].

W wypadku zabezpieczenia wartości godziwej zyski lub straty wynikające z przeszacowania wartości godziwej instrumentu zabezpieczającego należy ująć w rachunku zysków i strat, zyski lub straty wynikające z zabezpieczenia ryzyka korygują wartość bilansową zabezpieczanej pozycji i są ujmowane w rachunku wyników.

Podmiot zaprzestaje stosowania zasad rachunkowości zabezpieczeń, jeśli:

— i nstrument zabezpieczany wygasa, zostaje sprzedany, rozwiązany, wykorzystany;

— instrument przestaje spełniać kryteria rachunkowości zabezpieczeń, objęte standardem;

— unieważnia powiązanie zabezpieczające[7].

Korektę wartości bilansowej instrumentu zabezpieczającego poddaje się amortyzacji, a odpisy ujmuje się w rachunku zysków i strat.

W wypadku zabezpieczenia przepływów środków pieniężnych część zysków i strat z instrumentu zabezpieczającego, stanowiącą efektywne zabezpieczenie, należy odnieść bezpośrednio do kapitału własnego, a pozostałe zyski lub straty (wynikające z części uznanej za nieefektywną) do rachunku wyników. Zabezpieczenia udziałów w aktywach netto podmiotów zagranicznych ujmuje się podobnie jak zabezpieczenia przepływów pieniężnych.

W MSR 39 wyjaśniono, że wbudowany instrument pochodny jest składnikiem hybrydowego instrumentu, który zawiera też umowę zasadniczą niebędącą instrumentem pochodnym. Powoduje on, że część przepływów pieniężnych wynikających z instrumentu łącznego zmienia się w sposób podobny do przepływów wynikających z samodzielnego instrumentu pochodnego. Wbudowany instrument powoduje, że część przepływów pieniężnych wynikających z umowy zasadniczej jest modyfikowana na podstawie stopy procentowej, ceny towaru, kursu waluty, indeksu cen lub stóp[8].

Jak widać, w MSR 39 wymagano bardzo wielu informacji, które miały pomóc w podejmowaniu decyzji użytkownikom sprawozdań, w tym potencjalnym kontrahentom.

[6] MSR 39, par. 86.
[7] MSR 39, par. 91.
[8] MSR 39, par. 10.

© for this edition by CNS

Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej 7

Zgodnie z rozporządzeniem Komisji (WE) z dnia 11 stycznia 2006 r. wszedł w życie MSSF 7 *Instrumenty finansowe — ujawnianie informacji*. Zgodnie z tym standardem podmioty są zobowiązane do ujawniania w sprawozdaniach finansowych informacji, które pozwolą użytkownikom ocenić:

— wpływ instrumentów finansowych na sytuację finansową i wyniki działalności jednostki;

— charakter i zakres wynikającego z instrumentów finansowych ryzyka, na które jednostka jest narażona w okresie sprawozdawczym i na dzień sprawozdawczy;

— sposób zarządzania ryzykiem przez jednostkę[9].

W bilansie lub w informacji dodatkowej należy ujawnić:

— aktywa finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy, wykazując odrębnie składniki wyceniane w ten sposób przy początkowym ujęciu oraz składniki sklasyfikowane jako przeznaczone do obrotu;

— inwestycje utrzymywane do terminu wymagalności;

— pożyczki i należności;

— aktywa finansowe dostępne do sprzedaży;

— zobowiązania finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy, wykazując odrębnie wyceniane w ten sposób przy początkowym ujęciu oraz składniki sklasyfikowane jako przeznaczone do obrotu;

— zobowiązania finansowe wyceniane w zamortyzowanym koszcie.

Ryzyko związane z instrumentami finansowymi obejmuje ryzyko kredytowe, ryzyko płynności, ryzyko rynkowe i inne. Dla każdego rodzaju ryzyka związanego z instrumentami finansowymi jednostka ujawnia informacje jakościowe:

— stopień narażenia na ryzyko oraz sposób jego powstania;

— cele, politykę i procesy zarządzania ryzykiem oraz stosowane metody wyceny ryzyka;

— wszelkie zmiany w stosunku do poprzedniego okresu.

Dla każdego rodzaju ryzyka związanego z instrumentami finansowymi jednostka ujawnia dane ilościowe, a mianowicie:

— skrócone dane ilościowe na temat stopnia narażenia na ryzyko na dzień sprawozdawczy; ujawnione dane mają być oparte na informacjach przekazanych wewnętrznie kluczowemu personelowi kierowniczemu jednostki, na przykład zarządowi lub dyrektorowi generalnemu jednostki;

— informacje istotne;

— koncentrację ryzyka.

[9] B. Szymańska, M. Szymańska, *VI.4 MSSF 7 — Instrumenty finansowe: ujawnienie informacji*, z 2.08.2007, www.finanse.wnp.pl [dostęp: 15 marca–30 listopada 2012].

© for this edition by CNS

Jeżeli dane ilościowe ujawnione na dzień sprawozdawczy nie są reprezentatywne, jeżeli chodzi o stopień narażenia jednostki na ryzyko w danym okresie, jednostka zobowiązana jest do przedstawienia dalszych informacji, które są reprezentatywne.

Ujawnienie ryzyka kredytowego odbywa się przez zaprezentowanie w sprawozdaniu finansowym dla poszczególnych kategorii instrumentów finansowych:

— kwoty, która najlepiej odzwierciedla maksymalne narażenie na ryzyko kredytowe na dzień sprawozdawczy, nie uwzględniając żadnego posiadanego zabezpieczenia ani innych elementów powodujących poprawę warunków kredytowania (np. porozumień dotyczących rozliczania w kwocie netto, niekwalifikujących się do kompensaty);

— opisu ustanowionego zabezpieczenia oraz innych elementów powodujących poprawę warunków kredytowania;

— informacje o jakości kredytowej aktywów finansowych, które nie są ani zaległe, ani w przypadku których nie nastąpiła utrata wartości;

— wartość bilansową aktywów finansowych, które w przeciwnym wypadku byłyby zaległe lub w przypadku których nastąpiłaby utrata wartości i których warunki zostały renegocjowane[10].

Ryzyko płynności jest ujawnione w sprawozdaniu przez zaprezentowanie:

— analizy wymagalności zobowiązań finansowych pokazującej pozostałe umowne terminy wymagalności;

— opisu sposobu zarządzania przez nią ryzykiem płynności.

Ryzyko rynkowe jest ujawnione przez:

— analizę wrażliwości dla każdego rodzaju ryzyka rynkowego, na które jednostka jest narażona na dzień sprawozdawczy, pokazującą, jaki wpływ na wynik finansowy i kapitał własny miałyby zmiany w zakresie odpowiednich czynników ryzyka, które były możliwe na ten dzień;

— metody i założenia stosowane przy sporządzaniu analizy wrażliwości;

— zmiany stosowanych metod i założeń w stosunku do poprzedniego okresu oraz przyczyny zmian.

Gdy podmiot określa wartość narażoną na ryzyko, która uwzględnia zależności między czynnikami ryzyka (np. stopami procentowymi i kursami wymiany walut) i którą wykorzystuje w celu zarządzania ryzykiem finansowym, może on skorzystać z analizy wrażliwości.

Jednostka ujawnia także:

— objaśnienie metody stosowanej przy sporządzaniu analizy wrażliwości oraz głównych parametrów i założeń związanych z udostępnionymi danymi;

— objaśnienia celu stosowanej metody oraz ograniczeń, w związku z którymi informacje mogą nie odzwierciedlać w pełni wartości godziwej zaangażowanych aktywów i zobowiązań.

[10] www.portalFK.pl, *Co zmieniło się w MSR 39 i MSSF 7?*, z 2.12.2009 r. [dostęp: 15 marca–30 listopada 2012].

© for this edition by CNS

Informacje powinny zostać przedstawione albo w sprawozdaniu finansowym, albo włączone przez odniesienie ze sprawozdania finansowego do innego rodzaju sprawozdania, np. sprawozdania zarządu lub sprawozdania na temat ryzyka, do których użytkownicy sprawozdania finansowego mają dostęp na tych samych warunkach i w tym samym terminie jak w wypadku sprawozdania finansowego.

Koncentracja ryzyka wynika z instrumentów finansowych, które mają podobne cechy i na które zmiany warunków gospodarczych lub innych warunków mają zbliżony wpływ. Identyfikacja koncentracji ryzyka wymaga dokonania oceny uwzględniającej sytuację finansową jednostki. Ujawnienie informacji o koncentracji ryzyka obejmuje:

— opis, w jaki sposób kierownictwo ustala koncentracje;

— opis wspólnych cech wyróżniających dany rodzaj koncentracji (np. kontrahentów, obszaru geograficznego, waluty lub rynku);

— wysokość stopnia narażenia na ryzyko związane z wszystkimi instrumentami finansowymi mającymi wyżej wymienione cechy[11].

Dnia 27 listopada 2009 r. weszło rozporządzenie Komisji (WE) nr 1165/2009, które wprowadziło zmiany w MSSF 7. Zgodnie z nim podmioty powinny klasyfikować wyceny wartości godziwej, posługując się hierarchią wartości godziwej, która uwzględnia istotność danych wejściowych do wyceny[12].

Hierarchię wartości godziwej tworzą następujące poziomy:

Poziom 1 — ceny notowane (nieskorygowane) z aktywnych rynków dla identycznych aktywów lub zobowiązań;

Poziom 2 — dane wejściowe inne niż ceny notowane zaliczane do poziomu 1, które są obserwowalne dla składnika aktywów lub zobowiązań w sposób bezpośredni (tj. jako ceny) lub pośrednio (tj. oparte na cenach);

Poziom 3 — dane wejściowe do wyceny składnika aktywów lub zobowiązań, które nie są oparte na możliwych do zaobserwowania danych rynkowych (dane wejściowe nieobserwowalne).

Poziom hierarchii wartości godziwej, do którego następuje klasyfikacja wyceny wartości godziwej, ustala się na podstawie danych wejściowych najniższego poziomu, istotnych dla całości pomiaru wartości godziwej. W tym celu istotność danych wejściowych do wyceny ocenia się przez odniesienie do całości wyceny wartości godziwej. Jeżeli przy wycenie wartości godziwej wykorzystuje się obserwowalne dane wejściowe, które wymagają istotnych korekt na podstawie danych nieobserwowalnych, wycena taka ma charakter wyceny zaliczanej do poziomu 3. Ocena, czy określone dane wejściowe przyjęte do wyceny mają istotne znaczenie

[11] K. Trzpioła (Moore Stephens Central Audit Sp. z o.o.), *Czy pamiętasz o ostatnich zmianach dotyczących sprawozdań finansowych?*, www.księgowość.VIP.pl [dostęp: 15 marca–30 listopada 2012].

[12] www.wnp.pl (rs), *Uwaga! W związku z kryzysem finansowym zmiany w rachunkowości*, z 30.10.2008 [dostęp: 15 marca–30 listopada 2012].

© for this edition by CNS

dla całości wyceny wartości godziwej, wymaga osądu uwzględniającego czynniki specyficzne dla danego składnika aktywów lub zobowiązań[13].

Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej 9

W listopadzie 2009 RMSR opublikowała MSSF 9 *Instrumenty finansowe*. Jest to pierwszy krok do zastąpienia MSR 39 *Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena*. MSSF 9 wprowadza nowe wymogi klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych, które są stosowane od dnia 1 stycznia 2013 r. Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości zamierza rozszerzyć zakres MSSF 9, aby dodać nowe wymagania dotyczące utraty wartości aktywów finansowych wycenianych według zamortyzowanego kosztu oraz rachunkowości zabezpieczeń.

Z godnie z MSSF 9 wszystkie aktywa finansowe można wyceniać w ciągu roku według dwóch metod, dlatego też można je ująć w dwóch kategoriach: wyceniane w wartości godziwej oraz wyceniane według skorygowanej ceny nabycia/zamortyzowanego kosztu.

Klasyfikacji dokonuje się, gdy składnik aktywów finansowych jest początkowo ujmowany, a mianowicie gdy jednostka staje się stroną umowy tego instrumentu. Instrument dłużny może być wyceniony według zamortyzowanego kosztu (pomniejszonego o utratę wartości), jeśli spełni dwa warunki:

— celem podmiotu jest zachowanie modelu biznesowego w utrzymywaniu składników aktywów finansowych, aby zrealizować umowne przepływy pieniężne związane z tym modelem, nie zakłada się sprzedaży instrumentu przed upływem terminu wymagalności (dojrzałości);

— charakterystyczny jest przepływ środków pieniężnych, który wynika z warunków umowy i który powoduje przepływ spłat kapitału i odsetek w określonych terminach.

Wszystkie inne instrumenty dłużne muszą być wyceniane w wartości godziwej przez rachunek zysków i strat[14].

Nowy standard znosi wymóg wydzielania wbudowanych instrumentów pochodnych od podstawowego instrumentu finansowego. Wymaga on, aby kontrakt hybrydowy był w całości klasyfikowany według zamortyzowanego kosztu lub według wartości godziwej. Większość wbudowanych instrumentów pochodnych wprowadza zmienność przepływów pieniężnych. Nie jest to zgodne z założeniem, że umowne przepływy pieniężne związane z danym instrumentem obejmują wyłącznie płatności kapitału i odsetek. Większość kontraktów hybrydowych, w któ-

[13] www.pwc.com/pl_PL/pl/aktualnosci-mssf/ifrs_news_80-pol.pdf [dostęp: 15 marca–30 listopada 2012].

[14] www.iasplus.com/iasplus/iasplus.htm [dostęp: 15 marca–30 listopada 2012].

© for this edition by CNS

rych kontrakt podstawowy jest aktywem finansowym, będzie więc wyceniana w całości według wartości godziwej[15].

Dwa z trzech istniejących kryteriów opcji wartości godziwej stają się zbędne wraz z wprowadzeniem MSSF 9, ponieważ model biznesowy oparty na wartości godziwej wymaga prowadzenia rachunkowości według wartości godziwej, a kontrakty hybrydowe są klasyfikowane w całości. Pozostały warunek zastosowania opcji wartości godziwej wynikający z MSR 39 został przeniesiony do nowego standardu, czyli kierownictwo może nadal wyceniać aktywa finansowe w wartości godziwej przez rachunek zysków i strat w momencie początkowego ujęcia, o ile można w ten sposób znacząco zredukować niedopasowanie księgowe. Ujęcie w wartości godziwej przez rachunek zysków i strat jest nadal nieodwołalne.

MSSF 9 zakazuje zmian klasyfikacji z wyjątkiem rzadkich przypadków, gdy zmienia się model biznesowy jednostki. W takiej sytuacji wymagana jest prospektywna reklasyfikacja aktywów finansowych, na które ta zmiana ma wpływ[16].

Instrumenty finansowe będą zakwalifikowane do wycenianych według zamortyzowanego kosztu, jeśli będą charakteryzować się takim samym lub niższym ryzykiem kredytowym niż średnia ważona ryzyka kredytowego dla puli instrumentów bazowych, a te instrumenty muszą spełniać określone kryteria. Jeżeli „przegląd" jest trudny do zrealizowania, transzę należy ująć według wartości godziwej przez rachunek zysków i strat.

Kryteria klasyfikacji wynikające z MSSF 9 wskazują, że wszystkie inwestycyjne instrumenty kapitałowe należy wyceniać według wartości godziwej. Kierownictwo może jednak wykazywać niezrealizowane i zrealizowane zyski i straty z tytułu wartości godziwej inwestycyjnych instrumentów kapitałowych, nieprzeznaczonych do obrotu w innych całkowitych dochodach. Taka klasyfikacja jest możliwa w momencie początkowego ujęcia dla każdego instrumentu osobno i jest nieodwołalna. Zyski i straty wynikające ze zmian wartości godziwej nie mogą być następnie ujmowane w rachunku zysków i strat, ale dywidendy z takich inwestycji są nadal wykazywane w rachunku zysków i strat.

MSSF 9 znosi możliwość wyceniania nienotowanych akcji i instrumentów pochodnych opartych na nienotowanych akcjach według kosztu, jednocześnie jednak wskazuje, kiedy koszt może stanowić odpowiednie przybliżenie wartości godziwej.

Kategorie z MSR 39 dostępne do sprzedaży i utrzymywane do terminu wymagalności nie są zawarte w MSSF 9. MSSF 9 zawiera wytyczne, kiedy koszty mogą być najlepiej oszacowane wartością godziwą, a także kiedy nie mogą być reprezentatywne przez wartość godziwą. Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu wyceniane są według wartości godziwej przez wynik (FVTPL), a wszystkie inne zobowiązania finansowe są wyceniane według zamortyzowa-

[15] J. Taurae, *RMSR ogłasza pierwszy z projektów standardów o instrumentach finansowych*, „Aktualności MSS" lipiec/sierpień 2009, nr 76, s. 3.

[16] www.pwc.com/pl_PL/pl/aktualnosci-mssf/ifrs_news_80-pol.pdf [dostęp: 15 marca–30 listopada 2012].

© for this edition by CNS

nego kosztu, chyba że jest stosowana opcja wartości godziwej. Opcja wartości godziwej (dla zobowiązań finansowych) wystąpi, jeśli:

— ten sposób eliminuje lub znacząco zmniejsza niespójność w zakresie wyceny lub ujmowania (określaną czasami jako „niedopasowanie księgowe");

— jest częścią grupy zobowiązań finansowych lub aktywów finansowych i zobowiązań finansowych, które są zarządzane i oceniane na podstawie wartości godziwej, zgodnie z udokumentowanymi zasadami zarządzania ryzykiem lub strategią inwestycyjną.

Zobowiązania finansowe, które nie spełniają żadnego z tych kryteriów, mogą także być wyznaczone jako wyceniane w FVTPL, gdy zawierają jeden lub więcej wbudowanych instrumentów pochodnych, wymagających rozdzielenia.

MSSF 9 wymaga, aby zyski i straty z tytułu zobowiązań finansowych wycenianych w wartości godziwej przez rachunek zysków i strat były podzielone na kwotę, która wynika ze zmiany ryzyka kredytowego zobowiązania, zaprezentowanej w innych dochodach, i na pozostałą kwotę, która zostanie zaprezentowana w rachunku zysków i strat. Wszystkie instrumenty pochodne, w tym związane z inwestycją w akcje nienotowane na giełdzie, są wyceniane według wartości godziwej.

Wbudowany instrument pochodny jest składnikiem hybrydowej umowy, która obejmuje także te niebędące instrumentami pochodnymi. Przepływy pieniężne z instrumentu łącznego zmieniają się w sposób podobny do samodzielnie występującego instrumentu pochodnego. Instrument pochodny, który jest dołączony do instrumentu finansowego, ale może być przenoszony niezależnie, nie jest wbudowanym instrumentem pochodnym, lecz odrębnym instrumentem finansowym.

Przekwalifikowanie między FVTPL i zamortyzowanym kosztem, lub odwrotnie, jest wymagane, jeśli podmiot zmienia ocenę i nie ma już zastosowania poprzedni model biznesowy[17]. Datą wejścia w życie nowych zasad klasyfikacji i wyceny jest 1 stycznia 2013 r., przy czym dozwolone jest wcześniejsze przyjęcie MSSF 9.

Wnioski końcowe

Standardy Międzynarodowe już przed kryzysem tworzyły pewnego rodzaju zaporę. Nie zapobiegły mu, ponieważ jego główną przyczyną nie były przepisy, lecz zachłanność bankowców i nieograniczone możliwości zadłużania się osób fizycznych i prawnych. Jednak aby wyjść naprzeciw potrzebom użytkowników sprawozdań finansowych, dokonano zmian i modyfikacji standardów oraz sformułowano nowe wymogi.

W Międzynarodowym Standardzie Sprawozdawczości Finansowej 7 zawarto następujące wymogi w zakresie instrumentów finansowych, zwiększające użyteczność sprawozdań finansowych:

— ustanowiono cztery grupy aktywów finansowych i dwie grupy zobowiązań finansowych;

[17] www.iasplus.com/iasplus/iasplus.htm [dostęp: 15 marca–30 listopada 2012].

© for this edition by CNS

— wycena według wartości godziwej dotyczy instrumentów przeznaczonych do obrotu i sprzedaży;

— ustalono trzy rodzaje zabezpieczeń instrumentów finansowych (zabezpieczenie wartości godziwej, zabezpieczenie przepływów środków pieniężnych, zabezpieczenie inwestycji netto w podmiocie zagranicznym);

— wprowadzono istotny wymóg ujawniania w sprawozdaniu finansowym wpływu instrumentów finansowych na sytuację finansową i wyniki działalności jednostki, charakteru i zakresu wynikającego z instrumentów finansowych ryzyka i sposób zarządzania ryzykiem płynności, kredytowym rynkowym i innym;

— wskazano na informacje jakościowe i ilościowe;

— wprowadzono hierarchię wartości godziwej, porządkującej kwestie wiarygodnej wyceny.

Nowy standard MSSF 9 MSR/MSSF jest wyrazem uporządkowania i uproszczenia przepisów. Zawiera wymogi w zakresie:

— jasnego podziału aktywów finansowych na dwie grupy, wycenianych według wartości godziwej i według zamortyzowanego kosztu;

— klasyfikacji dokonuje się na początku ujęcia;

— nie ma potrzeby wydzielania instrumentu pochodnego wbudowanego na potrzeby wyceny, instrument hybrydowy będzie w całości wyceniany albo według wartości godziwej, albo według zamortyzowanego kosztu;

— większość instrumentów wbudowanych powoduje zmienność przepływów, dlatego należy je wycenić według wartości godziwej;

— zmiany klasyfikacji są dopuszczalne jedynie w rzadkich przypadkach, gdy zmienia się model biznesowy jednostki;

— nie ma możliwości wyceniania nienotowanych akcji i instrumentów pochodnych opartych na nienotowanych akcjach według kosztu;

— wszystkie instrumenty pochodne, w tym związane z inwestycją w akcje nienotowane na giełdzie, są wyceniane według wartości godziwej;

— zobowiązania finansowe, z wyjątkiem przeznaczonych do obrotu, wyceniane są według zamortyzowanego kosztu.

MSSF porządkują i upraszczają ewidencję i sprawozdawczość. Mają zapewnić wiarygodność sprawozdań, a tym samym mają pozwolić na podejmowanie trafnych decyzji podmiotom inwestującym. Odpowiednio wycenione instrumenty finansowe nie będą zawyżać wyniku finansowego i wartości majątku danego podmiotu.

Bibliografia

Jaruga A.A., *et al.*, *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej — kluczowe zagadnienia i rozwiązania praktyczne*, wyd. Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2006.
Międzynarodowe Standardy Rachunkowości z 2001 r.

© for this edition by CNS

Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej 2004, t. 1, 2 (kompletny tekst MSSF obowiązujący na dzień 31 marca 2004 r.), wyd. International Accounting Standard Commitee Foundation, London 2004.

MSR/MSSF 2009.

Rozporządzenie Komisji (WE) NR 1329/2006 z dnia 8 września 2006 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1725/2003 przyjmujące określone Międzynarodowe Standardy Rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Interpretacji 8 i 9 Komitetu ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej (IFRIC).

Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie szczególnych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych (Dz.U. z 22 grudnia 2001).

Taurae J., *RMSR ogłasza pierwszy z projektów standardów o instrumentach finansowych*, „Aktualności MSS" lipiec/sierpień 2009, nr 76, wyd. PWC.

Trzpioła K. (Moore Stephens Central Audit Sp. z o.o.), *Czy pamiętasz o ostatnich zmianach dotyczących sprawozdań finansowych?*, www.księgowość.VIP.pl [dostęp: 15 marca–30 listopada 2012].

Szymańska B., Szymańska M., *VI.4 MSSF 7 — Instrumenty finansowe: ujawnienie informacji*, z 2.08.2007 r., www.finanse.wnp.pl [dostęp: 15 marca–30 listopada 2012].

www.iasplus.com/iasplus/iasplus.htm [dostęp: 15 marca–30 listopada 2012].

www.iasplus.com/dttpubs/pocketpl.pdf, *Przewodnik po MSR* [dostęp: 15 marca–30 listopada 2012].

www.portalFK.pl, *Co zmieniło się w MSR 39 i MSSF 7?*, z 2.12.2009 [dostęp: 15 marca–30 listopada 2012].

www.pwc.com/pl_PL/pl/aktualnosci-mssf/ifrs_news_80-pol.pdf [dostęp: 15 marca–30 listopada 2012].

www.wnp.pl (rs), *Uwaga! W związku z kryzysem finansowym zmiany w rachunkowości*, z 30.10.2008 [dostęp: 15 marca–30 listopada 2012].

© for this edition by CNS